

УДК 331.104.2

Семикіна М.В.,

д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки та організації виробництва
Кіровоградський національний технічний університет

Дефіцит довіри як перешкода у формуванні соціальної згуртованості суспільства

Майже сто років тому всесвітньо відомий український економіст М.І. Туган-Барановський звертав увагу співвітчизників, що серед мотивів досягнень у господарчій діяльності особливе місце займають нематеріальні чинники, зокрема, світ психологічних почуттів людини, трудові традиції, патріотизм, національна самосвідомість, характер, взаємодовіра, мораль, релігія, духовний склад [1, с. 44]. У вітчизняній економічній науці ці фактори тривалий час залишалися поза межами уваги.

Сучасні наукові дослідження, досвід розвинених країн переконують в тому, що серед чинників економічного зростання та інноваційного розвитку вагому роль грають культурологічні чинники, менталітет нації, довіра, згуртованість членів суспільства. У зв'язку з цим, моделі управління, ефективні і прийнятні для одних країн, часто виявляються зовсім непридатними для інших. Нехтування історично обумовленими етнопсихологічними і національно-культурними особливостями менталітету населення (зокрема регіональними), недооцінка умов формування довіри можуть призводити до уповільнення економічного розвитку, зростання конфліктності.

Час випробувань, який випав на долю України, засвідчує, що серед багатьох перешкод в економічному, соціальному, інноваційному розвитку окрему роль відіграє дефіцит довіри у суспільстві. Нами виявлено, що упродовж 2005–2015 рр. збільшення довіри серед населення України стосувалося лише сім'ї та родичів, сусідів та благодійних фондів, стосовно ж інших суб'єктів соціально-економічних відносин (приватних підприємств, керівників вищої ланки та політичних партій) довіру виявляє дуже обмежена частка населення (від 7,6% до 19,4%). Такий дефіцит довіри зумовлений не тільки історично сформованими ментальними рисами (недовірою до влади), а й слабкістю реалізації трудових очікувань населення на ринку праці, незадоволеністю актуальних соціальних потреб, поширенням бідності, масштабами корупції, тінізацією економіки, рівень якої у 2015 р. становив від 42 до 58% (в залежності від методу розрахунку). Безумовно, це призводить до зменшення частки населення з позитивним спектром переживань і збільшення його частки зі спектром емоцій негативного спрямування, що накопичує конфліктність, небезпеку соціального вибуху.

Разом з тим, сьогодні, як ніколи раніше, важливо забезпечити довірчі відносини і згуртованість суспільства заради подолання нових викликів і загроз, виходу країни із довготривалої економічної кризи. Формування довірчих відносин і контактів сприяє мінімізації витрат часу, грошей, необхідних для оперативного вирішення різноманітних організаційних питань, укладання та виконання контрактів щодо виробництва та постачання товарів, продукції, послуг тощо. На основі накопичення довіри стає можливим зростання ВВП.

В процесі нашого дослідження визначено, що вирішення проблеми довіри (соціального капіталу) є багатоаспектним. Її розв'язання вимагає зокрема:

– зміни ставлення держави до розвитку охорони здоров'я і освітньо-професійного розвитку, від стану яких залежить формування довіри, соціального капіталу суспільства, готовність до соціальної згуртованості;

– визнання та урахування в державній політиці регіональної специфіки менталітету населення, що склався через довготривалий вплив історичних, культурних, економічних, політичних чинників тощо;

– забезпечення реальних демократичних свобод, дотримання правових та моральних норм, принципів соціальної відповідальності в оцінці праці.

Виходячи з результатів здійсненої оцінки методами економіко-математичного моделювання, нами визначено таке:

1) на можливість конвертації соціального капіталу населення України у ВВП згубно впливає захворюваність населення: зростання захворюваності на 1% зменшує ВВП на 0,29 млн. грн.;

2) на ВВП країни позитивно впливає збільшення кількості професійно-технічних закладів і ВНЗ III-IV рівнів акредитації, наповнюваність учнями професійно-технічних закладів та наповнюваність студентами ВНЗ III-IV рівнів акредитації, частка населення з базовою вищою освітою та з повною загальною середньою освітою: збільшення цих показників на 1% призводить до зростання ВВП у порядку їх переліку, відповідно, на 11,4 млн. грн., 3,03 млн. грн., 9,7 млн. грн., 2,4 млн. грн., 104,7 млн. грн., 231,5 млн. грн. [2, с. 11].

Зазначене підводить до висновку, що розвиток освіти та охорони здоров'я, забезпечення кращої доступності населення до якісних медичних та освітніх послуг позитивно впливатимуть на стан довіри та економічний розвиток країни.

Разом з тим, кожній людині не менш важливо реалізувати право на гідну працю, бути почутим роботодавцем, владою, відчуті справедливую та адекватну оцінку своїх трудових зусиль, отримати надійний соціальний захист.

Тому вважаємо, що лише системні прогресивні зміни у правовому просторі, соціальному та економічному житті суспільства, зможуть поступово вплинути на менталітет населення, його поступове якісне оновлення і здатність до накопичення соціального капіталу. З іншого боку, варто усвідомлювати, що на тривалому шляху очищення українського трудового менталітету від негативних рис (меншовартості, комплексу вторинності, звички до утриманства, безвілля, соціальної заздрості, необов'язковості, недисциплінованості, взаємної недовіри тощо), які дійсно гальмують соціально-економічний розвиток, важливо запобігти крайнощів, поспішності в оцінках, диктату, бездумної відмови від старих трудових цінностей, щоб зберегти своє національне обличчя у трудовій культурі і поступово сформувати здатність до соціальної згуртованості та більшого прояву довіри.

Список літератури

1. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д. П. Богиця, М. В. Семикіна. – Київ: “Шторм”, 2003. – 382 с.
2. Семикіна М. В. Оцінка взаємозв'язку соціального капіталу з розвитком національної економіки / М. В. Семикіна, Г. К. Волчкова // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал, 2015. – № 4 (59). – С. 5-12.
3. Семикіна М. В. Феномен корпоративної культури в системі соціальних важелів якісного розвитку трудового потенціалу / М. В. Семикіна // Управління економікою: теорія та практика. Другі Чумаченківські читання: зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. – Донецьк, 2013. – С. 343-353.